

overige in Nederland verschenen werken zal hij slechts sommige geheel, vele andere alleen maar gedeeltelijk begeren te lezen; de volledige jaargangen van de voornaamste illegale bladen (tien tot twintig) zal hij zelf moeten bestuderen; de honderden illegale uitgaven, die alleen nieuws bevatten, behoeft hij niet persoonlijk te exciperen. Ik stel mij voor, dat hij ook een aantal dag- en weekbladen uit de jaren 1940-1945 in hun geheel zal wensen te lezen; in verreweg de meeste zal hij zich echter slechts bij uitzondering behoeven te verdiepen. Zo zal de auteur overal zijn eigen werkzaamheden beperken (*moeten* beperken: anders komt hij nooit klaar) tot die gedeelten van onze verzamelingen, die hem relatief veel bouwstenen zullen geven voor het monument, door hem op te trekken.

Wat die bouwstenen betreft, nog dit: het lijkt mij wenselijk, dat aan de auteur verzocht wordt, elke aantekening, elk citaat, elke verwijzing, ja elke gedachte, die hem invalt, te noteren of te laten noteren op een apart standaard-fiche. Hoeveel typewerk dat met zich zal brengen, is niet te voorzien. Het voordeel lijkt mij dat zodoende de gehele schriftelijke voorbereiding van het Geschiedwerk zo los mogelijk gemaakt wordt van de persoon van de auteur, die ook maar een kwetsbaar en sterfelijk mens is.

Van essentieel belang acht ik het, dat de auteur in persoonlijk contact treedt met de voornaamste figuren uit de jaren van oorlog en bezetting. Wat *the man in the street* dacht en voelde, zullen hem de door het instituut verzamelde dagboeken verhalen, doch met vele, zeer vele anderen zullen langdurige en vertrouwelijke gesprekken gevoerd moeten worden. Tot hen zullen bij voorbeeld behoren: vooraanstaande Duitsers, voor zover nog te achterhalen en voor zover zij nog niet benaderd zijn; de ministers uit de Londense kabinetten; Londense hoofdamtbenaren; de Nederlandse secretarissen-generaal; Nederlandse hoofdamtbenaren; provinciale en gemeentelijke gezagdragers; personen, die tijdens de bezetting op politiek terrein actief waren; voormannen van het verzet in al zijn vormen en schakeringen; vooraanstaande figuren uit de NSB en aanverwante organisaties - enzovoort.'

Ik meende dat de auteur twee *full-time* assistenten moest krijgen - daarvoor kwamen A. J. van der Leeuw en B. A. Sijes, beiden lid van de wetenschappelijke staf van het instituut, in aanmerking. 'Verder', zo stelde ik,

'zou het naar mijn mening aanbeveling verdienen, wanneer uw college aan de auteur in overweging wilde geven zijn manuscript in geheel of bij gedeelten, alvorens tot zetten overgegaan wordt, aan al diegenen ter vertrouwelijke lezing toe te zenden, die door u of door hem in staat geacht worden, waardevolle open aanmerkingen te maken. In hoeverre hij van die op- en aanmerkingen gebruik wenst te maken in het manuscript, dat hij uiteindelijk aan u voorlegt, staat natuurlijk ter beoordeling van de auteur. Ik zie zulk een werkwijze niet als een hinderlijke beperking van zijn vrijheid, doch als een mogelijkheid tot verbetering